

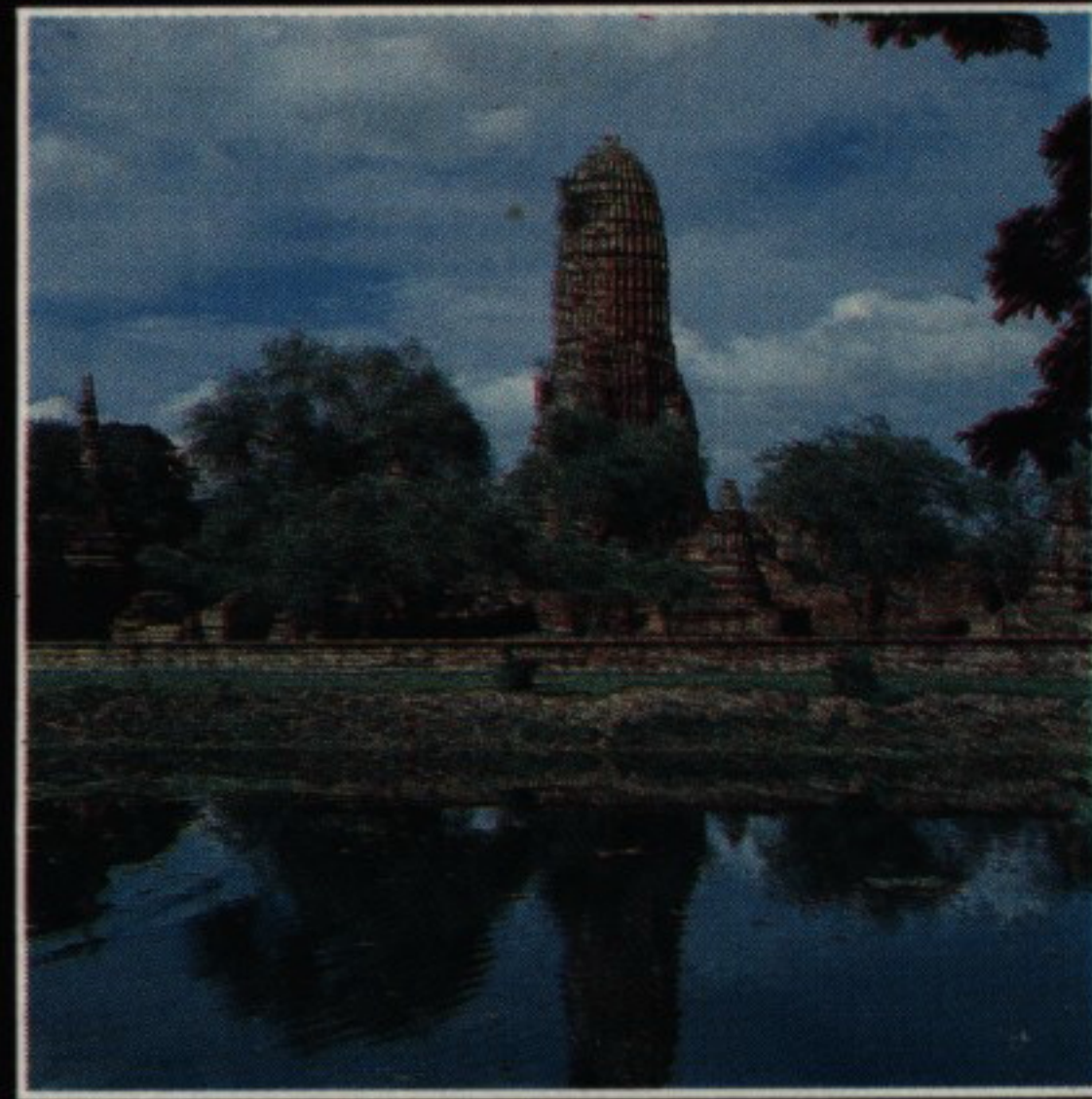
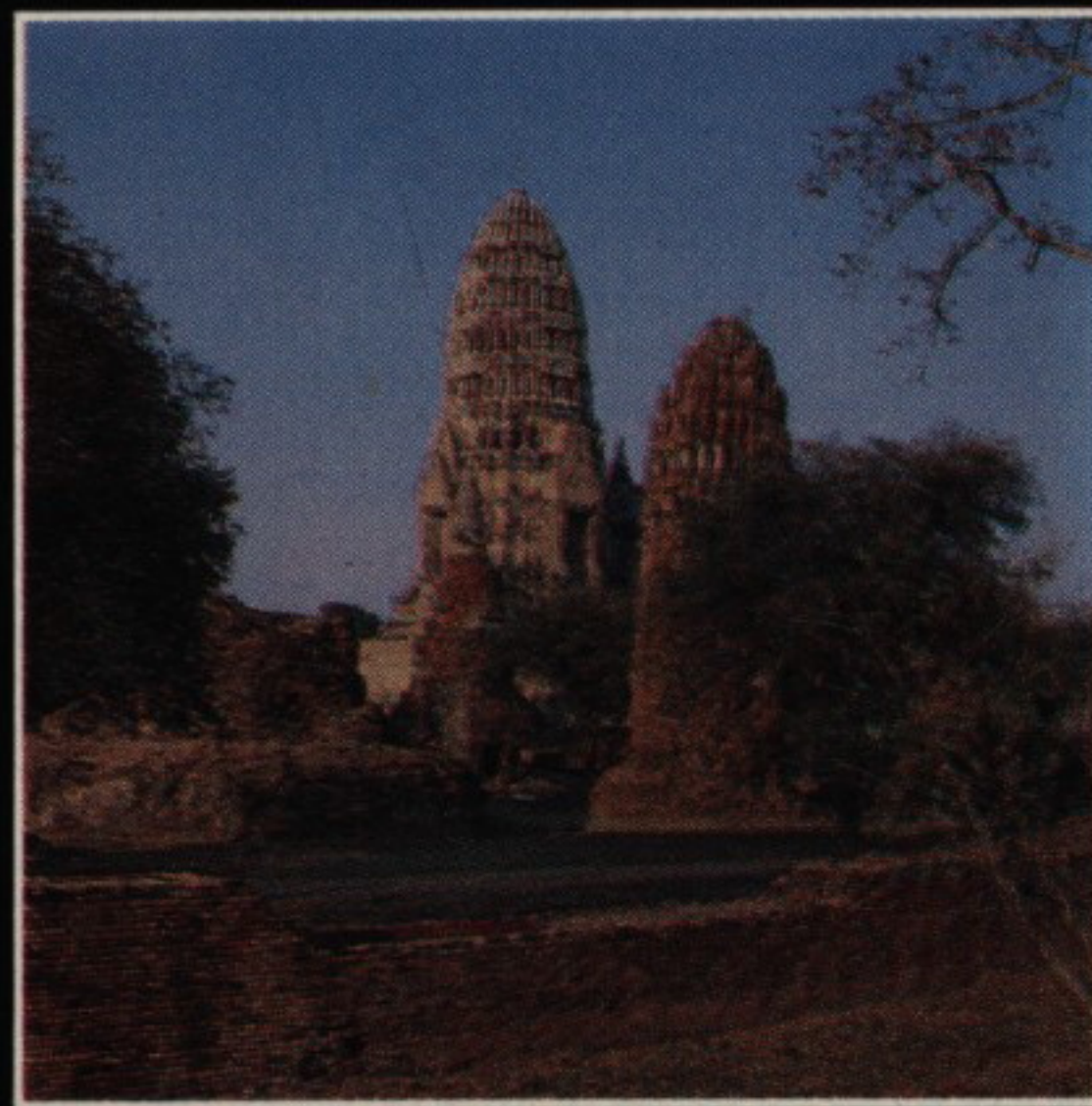
ศิลปากร

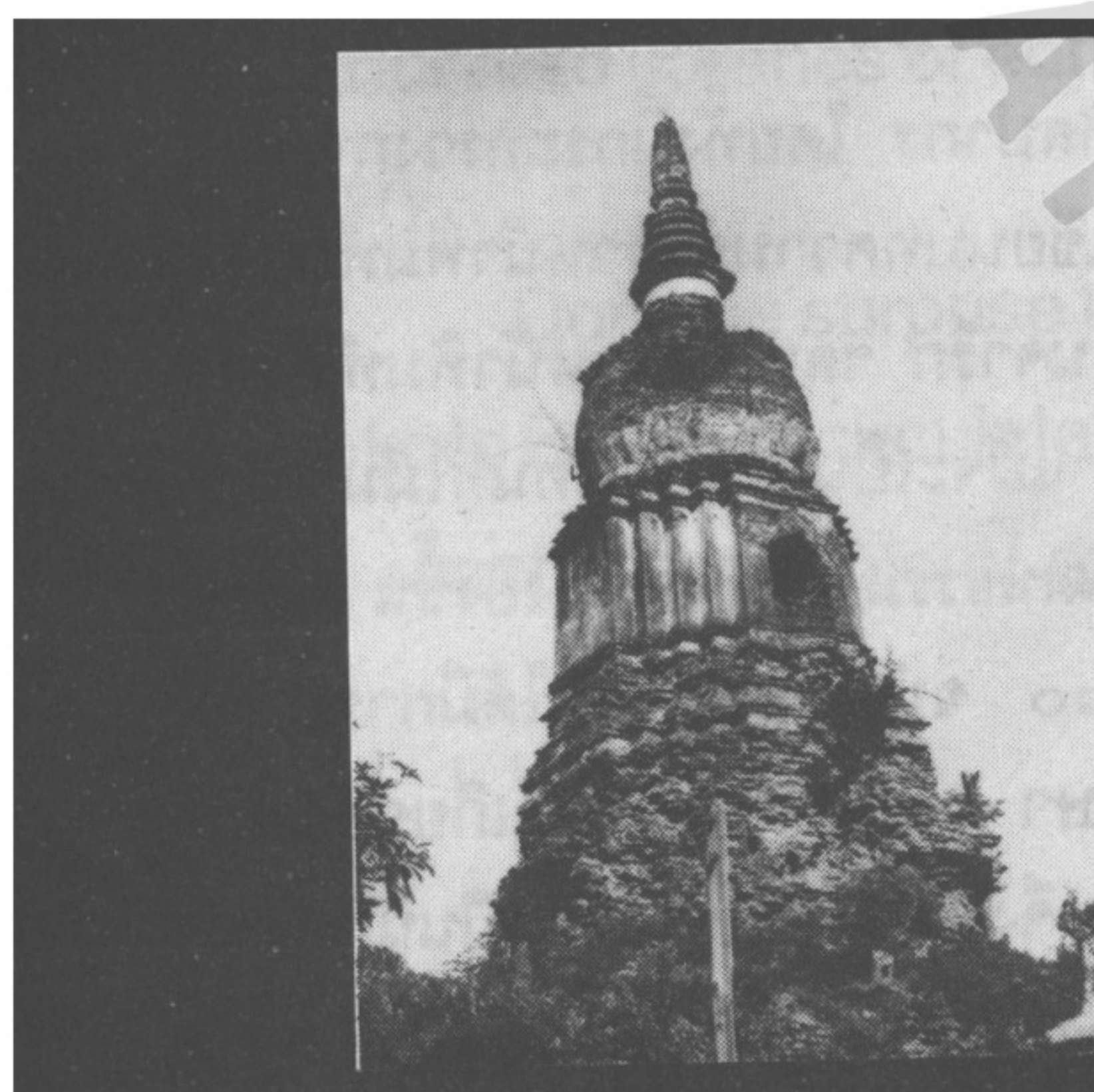

THE SILPAKORN JOURNAL

ปีที่ ๓๔ เล่มที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๓๔

Vol. 34, No. 4 1991 ISBN 0125-0531

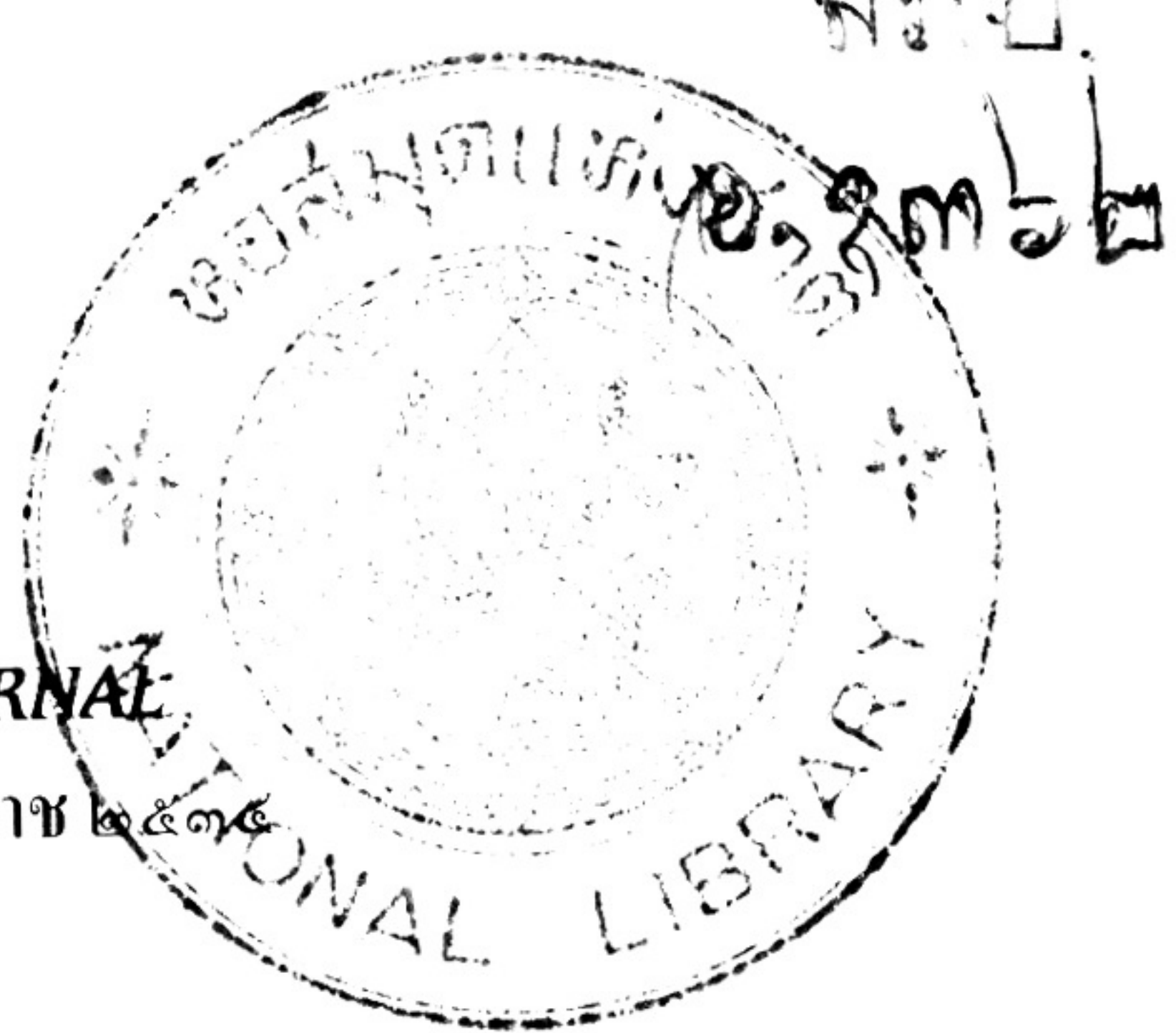

ศิลปากร

THE SILPAKORN JOURNAL

ปีที่ ๓๔ เล่มที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๓๕
Vol. 34 NO. 4 1991

สารบัญ ● CONTENTS

- 2** บทบรรณาธิการ
Editorial
- 5** มรดกโลก
The World Heritage
จุฑาทิพย์ โคตรประทุม
Chuthatip Kotprathum
- 20** อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร
Sukhothai And Associated Cities
- 43** อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา
Agutthaya Historic City
- 63** พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์
Banyongrattanat Hall
ประทีป เพ็งตะโก
Prateep Pengtago
- 83** เจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ ฝีมือช่างท้องถิ่นภาคเหนือ
A Budding Lotus-Shaped Stupa By A Local Artisan In the North
วิชัย ตันกิตติกร
Vichai Tankittikorn
- 97** วิเคราะห์ข้อมูลจดหมายเหตุแห่งเมืองศรีอยุธยา
และเมืองหงสาวดีอังวะ
Analysis Of A Record Of Ayutthaya, Pegu And Ava
พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ
Pimpun Piboonwungcharearn
- 111** อินฟราเรดกับงานโบราณคดี
Applied Infrared Archaeology To Photography
สมศักดิ์ เพ็ญชาติ
Somsak Penchat

วิเคราะห์ข้อมูล จดหมายเหตุแห่งเมืองศรีอยุธยา และเมืองหงสาวดีอังวะ

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติได้
พัฒนารุดหน้าอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าใน
ปัจจุบันนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจ
และตื่นตัวในการค้นคว้าข้อมูลด้านประวัติศาสตร์
 และได้พบข้อมูลใหม่ ๆ อยู่เสมอ หลักฐานทาง
ด้านประวัติศาสตร์นั้น มีผู้บันทึกไว้ทั้งชาวไทย
และชาวต่างประเทศ การบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ
สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ กล่าวคือ บันทึก
เรื่องราวในขณะที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ประการ
หนึ่ง บันทึกเหตุการณ์จากประสบการณ์ของ
ตนเองประการหนึ่ง และบันทึกหลังจากที่เกิด
เหตุการณ์ตามคำบอกเล่าของผู้อื่นอีกประการ
หนึ่ง

ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ไทย ก็ได้
มีผู้พยายามสืบค้นและศึกษาวิเคราะห์กันอย่าง
กว้างขวางในหลาย ๆ ด้านอยู่เสมอ แม้แต่เรื่อง
ของกาลเวลาที่เคยเกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ใน
อดีต ตัวอย่างเช่น ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๓

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร นักวิจัยดี-
เด่นแห่งชาติประจำปี ๒๕๓๑ กลุ่มสาขาปรัชญา
ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้คำนวณ
วันเดือนปีที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสวยราชย์
ครบ ๔๐๐ ปี ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๙ กรกฎาคม
๒๕๓๓ ซึ่งรัฐบาลและภาคเอกชนได้ร่วมมือ
กันจัดงานเฉลิมฉลองอย่างสมพระเกียรติ และ
ในโอกาสอันเป็นมิ่งมงคลนี้เป็นที่น่ายินดีว่า
หอสมุดแห่งชาติได้พบหนังสือเรื่อง จดหมายเหตุแห่งเมืองศรีอยุธยาและเมืองหงสาวดีอังวะ
เป็นข้อความสั้น ๆ บันทึกแทรกอยู่ในหนังสือ
สมุดไทยหมวดดาราศาสตร์ เลขที่ ๘ เรื่องตำรา
ฤกษ์บน หนังสือสมุดไทยเล่มนี้เป็นหนังสือสมุด
ไทยดำ ขนาดกว้าง ๑๐ ซม. ยาว ๓๔.๕ ซม.
เขียนอักษรหน้าละ ๔-๕ บรรทัดทั้ง ๒ ด้าน รวม
๑๐๔ หน้า ด้วยเส้นดินสอขาว, เส้นหรดาล, เส้น
ขาว มีภาพประกอบซึ่งเขียนด้วยสีฝุ่น สภาพ
สมุดชำรุด ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้จด

บันทึกหรือคัดลอกได้เมื่อใด พิจารณาจากลักษณะรูปแบบตัวอักษร และอักขรวิธีที่ปรากฏ แล้วกำหนดอายุของหนังสือสมุดไทยเล่มนี้ได้ว่า น่าจะเขียนขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ หรือประมาณพุทธศักราช ๒๓๐๐-๒๓๕๐

เนื้อหาในเล่มประกอบด้วย ตำราดูรุ่งกินน้ำ ดูเมฆหมอก ดูดาว ดูพระอาทิตย์ ดูพระจันทร์ ดูฟ้าร้อง ตำราขอฝน ตำราอาพาธวินาจา ตำราขับไล่ น้ำลงป่อ จดหมายเหตุแห่งเมืองศรีอยุธยา ตำราดูโชคสำเนา ตำราดูโชคช้าง โชคม้า และตำราดูแปดเศษ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องโหราศาสตร์

ข้อมูลจดหมายเหตุที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์นี้ อยู่ในหน้าปลาย หน้าที่ ๓๐ เขียนตัวอักษรด้วยเส้นขาว จำนวน ๑๑ หน้า เขียนข้อความติดต่อกับข้อความของเรื่องตำราฤกษ์บนโดยมีเครื่องหมายอังคั่นละสุด (๗) คั่นเรื่องไว้ แล้วจึงขึ้นข้อความเรื่องจดหมายเหตุดังนี้ “.....จบเท่านี้ ๗ จะกล่าวจดหมายเหตุแห่งเมืองศรีอยุธยาและเมืองหงสาวดีอังวะไว้โดยสังเขปกะ....”

รูปแบบการบันทึกลายลักษณ์อักษรในแต่ละกรอบหน้าหนังสือเหมือนกับการบันทึกข้อความลงในหน้าหนังสือสมุดไทยทั่วไป กล่าวคือ เขียนอักษรติดต่อกันไปตลอดแนวบรรทัดจนหมดหน้าสมุด เมื่อจบข้อความหนึ่งจะขึ้นข้อความใหม่ไม่ใช้ย่อหน้า แต่จะใช้เครื่องหมายฟองมัน (๐) ไว้ที่ต้นข้อความนั้น ดังตัวอย่าง

“...มองโลกไปรอบได้สัได้อุจนามาเลยิง-
ไวย๐ในปีนั้น...”

จากนั้นจึงบันทึกข้อความต่อ ๆ ไปจนจบโดยใช้เครื่องหมายอังคั่น (๗) พร้อมกับเขียนว่าจบเรื่องแล้วจึงขึ้นเรื่องใหม่ต่อไป ลักษณะเช่นนี้เป็นการบันทึกข้อความในหน้าหนังสือ

สมุดไทยที่ผู้บันทึกประสงค์จะใช้ประโยชน์ในเนื้อที่ของหน้าสมุดให้ได้มากที่สุด เพราะการสร้างอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อการบันทึกจะต้องใช้เวลาสิ้นเปลืองแรงงานมาก ไม่เหมือนปัจจุบันมีอุปกรณ์เครื่องมือและวิทยาการที่จะอำนวยความสะดวกได้ดีกว่า

การบันทึกลายลักษณ์อักษรของคนไทยในอดีต นิยมเขียนตามเสียงที่ได้ยิน^๓ ดังนั้นจึงไม่มีแบบแผนแน่นอนตายตัวเหมือนปัจจุบัน แต่จะเขียนให้ได้เสียงเท่าที่จะสามารถสื่อความหมายของคำที่ผู้เขียนตั้งใจไว้ โดยผู้อ่านจะต้องใช้ความสามารถในการวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจเนื้อเรื่องที่ผู้เขียนหรือผู้บันทึกต้องการจะสื่อความคิดความเข้าใจ โดยไม่คำนึงว่าจะสะกดคำเหล่านั้นอย่างไร ใช้รูปพยัญชนะ รูปสระ และวรรณยุกต์อะไร ดังตัวอย่างคำ

ศรีอยุธยา	- ศรีอยุธยา
เสวยราชสมบัติ	- เสวยราชสมบัติ
ชื่อ	- ชื่อ
ภักภอก	- พรรคพวก
ประสาธ	- ปราสาท
รามร	- รามัญ
ฝาผา	- ฟ้าผ่า
อยู่รังลึงคั่น	- อยู่รัง (กำ) ลึงคน
ปทุมสาธ	- ปฐมาสาธ
คิษาน	- คิดอ่าน
เซากรุงเกา	- ชาวกรุงเก่า
ส่บด, ส่บ่ท	- ขบถ

ฯลฯ

ลักษณะของจดหมายเหตุนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกล่าวไว้ว่า “ที่ชื่อว่า จดหมายเหตุ นั้น เป็นจดเรื่องราวที่มีขึ้น อาจเป็นเรื่องอะไรก็ได้ แต่เพราะเหตุที่เกิดขึ้นนั้นต้องจดอ้างว่าเกิดเมื่อไร แผ่นดินไหน”

ตามหลักของการบันทึกจดหมายเหตุ โดยทั่วไปจะ “เอาวันขึ้นตั้งเป็นหลัก วันใดมีเหตุอย่างใดก็เล่าไปตามลำดับวัน”

จดหมายเหตุฉบับที่กล่าวถึงนี้ เป็นลักษณะจดหมายเหตุเก่า ผู้บันทึกใช้วิธีการบันทึกจากความจำ ความระลึกได้ และตามคำบอกเล่า หรือ “ถามผู้เฒ่าผู้แก่ที่รู้การงานมากจดประกอบ” เป็นผลให้เวลาและข้อมูลบางตอนคลาดเคลื่อน อาจมีสาเหตุมาจากการลืม หรือได้ข้อมูลมาผิด ๆ ประกอบกับการเรียบเรียงภาษาไม่ชัดเจน ลำนวนห้วนสั้น ไม่กล่าวบรรยายความละเอียด โดยถือว่า “...ผู้ใดแต่งหนังสือให้สั้นและให้จุ ความมากได้ ผู้นั้นแต่งหนังสือดี”

จดหมายเหตุฉบับนี้บันทึกเรื่องราวความเป็นมาของกรุงหงสาวดีอังวะ และกรุงศรีอยุธยา ไปพร้อม ๆ กัน โดยเริ่มต้นเรื่องตั้งแต่จุลศักราช ๑๐๙๙ (พ.ศ. ๒๒๘๐) ปีมะเส็ง นพศก กล่าวถึงผู้มีอำนาจครองเมืองอังวะก่อน แล้วจึงกล่าวถึงกรุงศรีอยุธยา เมื่อ จ.ศ. ๑๑๒๑ (พ.ศ. ๒๓๐๒) ปีเถาะ ขณะที่พม่ายกกองทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งไทยเสียกรุงฯ ให้แก่พม่า

การศึกษาสอบค้นหาความน่าเชื่อถือของจดหมายเหตุฉบับต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานข้อคิดเห็นไว้ในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีว่า “ความคิดที่จะค้นคว้าสอบสวน วินิจฉัยความย่อให้แจ่มแจ้งยุติด้วยเหตุด้วยผลไม่ใช่ของง่าย ต้องลำบากในการค้นคว้า ต้องมีพื้นภูมิความรู้ จึงอาจจะสอบค้นได้” บางครั้งในกรณีที่ข้อมูลบางส่วนไม่มีในจดหมายเหตุของไทย ก็อาจสอบค้นได้จากจดหมายเหตุของต่างประเทศตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันเป็นหลัก

ข้อมูลจดหมายเหตุกรุงศรีอยุธยา ฉบับนี้ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับกรุงหงสาวดี และกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งสงครามเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนี้อาจสอบค้นอ้างอิงหาความน่าเชื่อถือได้จากหนังสือและจดหมายเหตุฉบับต่าง ๆ ที่ได้สอบค้นข้อมูลและจัดพิมพ์เผยแพร่แล้วถึง ๕ ฉบับด้วยกัน คือ

๑. ไทยรบพม่า

๒. ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญ

๓. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา

๔. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน

๕. คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด, พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

จากการศึกษาสอบค้นกับหนังสือและจดหมายเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วพบว่า ข้อมูลต่าง ๆ มีความคลาดเคลื่อนทั้งในเรื่องวันเวลาและจำนวนพลเป็นอันมาก ดังข้อความในจดหมายเหตุต่อไปนี้

...**พ**จะกล่าวจดหมายเหตุแห่งเมืองศรีอยุธยา และเมืองหงสาวดีอังวะไว้โดยสังเขปกะ ถ้าจะให้เข้าใจสืบไปในภายหน้า ฉะนี้เมื่อจุลศักราช (ราช) ได้ ๑๐๙๙ ปีมะเส็งนักษัตรนพศก ครั้งนั้นเจ้าอังวะบุตรเจ้าอาทิตย์ได้เสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองอังวะ จึงโปรดให้นายอ่องไปเป็นเจ้าเมืองหงสา (วดี) ให้นายแซงมูเป็นปลัด คนทั้งหลายรักใคร่พญาอุปราชน้องคนหนึ่งเป็นพญาทะเลหลานชายเป็นตะละบันก็องหาญ ให้ยกทัพสมิงรามัญไปตีเมืองอังวะ พญาอุปราชเป็นแม่ทัพเรือให้พญาทะเลเป็นทัพบกยกทัพขึ้นไปล้อมเมืองอังวะไว้ ๓ ปีจึงได้เมืองอังวะ จับเจ้าเมืองกับบุตร ภรรยาเสนาอำมาตย์ พระญาติ

วงศ์สงลงมาเมืองหงสา (วดี) ครั้งนั้นองไจ้พม่าชื่อ มังลองอยู่บ้านมะโฮโป มีบุตรชาย ๖ คน ชื่อ มอลลอกคน ๑ มอ้งคน ๑ มออะเมืองคน ๑ มอปะตุนคน ๑ ชื่อมอปะการระ ๑ ชื่อมอแปงตแลคน ๑ บุตรี ๓ คน มีพรรคพวกมาก มีทหารกล้าแข็งมาก ชื่อมังตน ๑ ชื่อเสนดวู ๑ แมงละราชา ๑ แมงสแมงคอง ๑ ติงจาแมงของ ๑ มหานะธธา ๑ อะประกามณี ๑ ฉพะกุงโป ๑ ญารคอนจอโป ๑ เมียวรุ ๑ เนเมียวมหาเสนาธิบดี ๑ เมตราโป ๑

๑ บุตรมอลลอกชื่อ มมอ้งมอ้ง ๑ บุตรมอระ ๒ ชื่อ จิงกุงจา ๑ ฉแลงจา ๑ บุตรี ๒ เมียพญาทะละ พญาทะละป็น อยู่รักษาเมืองอังวะ รู้ว่ามอลลอกชองสมคน ๑๔ บ้านประมาณ ๔-๕ พัน ที่บ้านมุกโฮโป จึงให้ยกพลทัพไปสองหมื่นรบพม่าล้อมบ้านมุกโฮโปอยู่ ๑๕ วัน ทัพรามัญแตกหนีลงมาเมืองอังวะ มังลองกับมอระผู้บุตรยกทัพมาสองหมื่นล้อมเมืองอังวะรบกัน ๑๕ วัน ได้เมืองอังวะ มังลองจึงให้มอระผู้บุตรอยู่รักษาเมืองอังวะ และไปทำปราสาทก่อกำแพงเมืองมุกโฮโป ๕ เดือนแล้ว มังลองได้คนมากขึ้นถึง ๓-๔ หมื่นแล้ว

เจ้าหงสาวดีจึงให้พญาอุปราชเป็นแม่ทัพกับตะละป็น กตุกวร ตระกัว ตะละโป เป็นกองหน้ายกทัพทางบกทางเรือมาล้อมเมืองอังวะ ฝ่ายมอระบอกไปถึงมังลองผู้บิดา บิดาให้ยกทัพช่วยรบรามัญเป็น ๓ ทาง ๑ แมงสะแก ๑ เจ้าตวงวุ่นวังมังลง ๑ แชงแมงโป เป็นแม่ทัพคน ๒ พัน หมื่น ๑ ๒ พันทัพเรือ แมงสะแกของเป็นแม่ทัพหน้าคน ๑,๐๐๐ ทัพบกมารบกับรามัญ ๒ เดือนเศษ แตกหนีในปีระกาเอกศกนั้น สมิงรามัญมาพร้อมกันอยู่เมืองย่างกุ้ง ทัพพม่ายกไปที่ย่างกุ้ง ๒-๓ เดือนได้เมืองย่างกุ้ง รามัญแตกไปอยู่เมืองเสียง พม่าตามไปรบที่เมืองเสียง

๓-๔ (เดือน) ได้เมืองเสียง^{๓๐} มังลองอยู่อย่างกึ่งให้กองทัพไปล้อมเมืองหงสา (วดี) แล้วมังลองยกตามไปตั้งเมืองใกล้เมืองหงสา ทาง ๕๐-๖๐ เส้น^{๓๑} ล้อมอยู่ ๖-๗ เดือน ได้เมืองหงสาเป็นปี ๑

ในปีจอฉศก ฟาผ่า ๑๖ แห่งในวันเดียวในเมืองมุกโฮโป มังลองจับได้ (เจ้าเมือง) หงสา ญาติกาบุตรภรรยาไปเลี้ยงในเมืองมุกโฮโปนั้น แมงมูได้เป็นเจ้าเมืองหงสา (วดี) อยู่ ๙ ปี

เมื่อศักราช ๑๑๒๑ ปีเถาะ มังลองยกทัพพม่ามาจะตีกรุงเก่า มายั้งอยู่ ทัพหน้า อยู่เมืองย่างกุ้ง ๗ เดือน^{๓๒} แล้วยกมาทางบก ทางเรือ ทางทวาย มะริด ตะนาว เป็นคน ๓๕,๐๐๐ ได้เมืองทวาย มะริด ตะนาว แล้วยกเข้ามาที่แก่งตุมได้รบทัพพม่าปลัดชู ๆ แล้วมังลองให้มอระผู้บุตรกับเสนาชื่อ แมงละราชา ๑ แมงละแมงของ ๑ ไพร ๒ หมื่น เป็นทัพหน้า มังลองเป็นทัพหลวง ไพร ๑๕,๐๐๐ ยกมาเมืองเพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ทัพหน้าได้รบกับกรุงเก่าที่บ้านตาลัน ปากให้แตกแล้วมังลองมาตั้งค่ายอยู่บางกุ่ม ณ เดือน ๔ ทัพหน้าตั้งอยู่โพธิ์สามต้นแลเพนียดเมื่อเดือน ๕ มังลองป่วย (ยก) ทัพหนีไปทางระแหงตายกลางทาง (มังลอกได้เป็นเจ้าพม่า ๗ ปี ตายในปี (มะ) โรงนั้น) มังลอกบุตรมังลองได้เป็นเจ้าพม่าเมืองมุกโฮโปและแมงละแมงของที่อยู่ร้าง (กำ) ลังคน ๑๐,๐๐๐ (หมื่น) ไปเมืองอังวะ เป็นขบถขึ้นเป็นเจ้าเมืองอังวะ ๗ เดือน มอลลอกพี่มอระผู้น้องยกทัพมาตีแมงละแมงของ ๙ เดือนได้เมืองอังวะ ยิงแมงของตายในปีมะเมีย เจ้าเมืองตองอูน้องมังลองชื่อสะโตอุจนาเป็นขบถมอลลอก มอลลอกไปรบได้สะโตอุจนามาเลี้ยงไว้

๑ ในปีนั้นเกลี้ยกล่อมตะละป็นได้ตัวมาเลี้ยงไว้ เมื่อศักราชได้ ๑๑๒๕ ปีมะแมนั้น มอลลอกได้ติงจาแมงของทัพหน้าคน ๕,๐๐๐

มหานรธา อะประกามนี เป็นทัพหนุนคน ๕๐,๐๐๐^{๖๕}
 ไปตีเชียงใหม่ ๕-๖ เดือนได้พญาจันท์เจ้าเมือง
 เลียงไว้ มอกลอกได้เป็นเจ้าพม่า ๓ (ปี) มอระ
 น้อยชายได้เป็นเจ้าพม่าในปีมะแม^{๖๖}นั้น ตะละ
 (ปั่น)^{๖๗} เป็นขบถ มอระให้ฆ่าเสียแล้ว มอระ
 ให้อะแซวุ่น^{๖๘}ก็ไป ๑ คน ๑๐,๐๐๐ นึ่งเป็นทัพ
 (หน้า) มอระผู้เป็นทัพหลวง คน ๒๐,๐๐๐ ยก
 ไปตีเมืองกะแซ^{๖๙} ๓-๔ (เดือน) ได้เมืองกะแซ
 ฟากน้ำข้างหนึ่งยังฟากหนึ่งกลับมา มอระจึง
 ให้แต่งเมืองอังวะแล้วมอระมาอยู่ ณ เมือง
 นครเชียงใหม่^{๗๐} จึงให้เมษร^{๗๑}ไปเป็นกองหน้าให้
 มหานรธาเป็นทัพหลวงคนหมื่น ๑^{๗๒} ยกมาทาง
 ทวาย มหานรธาจึงให้กองหน้าชนเอา พม่า
 รามัญ กะเหรี่ยง ละว้า เข้ามาตั้งค่ายอยู่เมือง
 กาญจนบุรี^{๗๓} กรังนางหัว ตอกะอาม เมืองอุทัย
 (ธานี) บ้างแต่ปลายปีวอก ต่อปีระกานั้น^{๗๔} มหา-
 นรธายังค้างฝนอยู่เมืองทวาย สิ้นฝนแล้วยก
 เข้ามาตั้งค่ายอยู่สี่กุกบางไทร^{๗๕} ทางเหนือยกมา
 ตั้งค่ายโพธิ์ ๓ ต้น ปลายปีระกา^{๗๖} ชาวบ้านระจัน

แลบ้านอื่น ๆ เป็นอันมากคิดอ่านกันรบพม่า^{๗๗}
 ฆ่าพม่าเสียประมาณพันเศษ ๒,๐๐๐ (พัน) แล-
 มอระให้เสนาโยธาทหาร ๒๕,๐๐๐^{๗๘} ทั้งหมด
 ได้ มาทำสงครามด้วยชาวกรุงเก่าแต่ปีระกาจน
 สิ้นปีจอ^{๗๙} จึงได้กรุงเก่าเป็น (เวลา) สองปีด้วยกัน^{๘๐}
 วันจันทร์แรมเก้าค่ำเดือน ๘ ปฐมสาธม เสีย
 ค่ายบ้านระจัน^{๘๑}

๐ รบอยู่ได้ ๔ เดือน^{๘๒} ปีจอ พม่าเข้าล้อม
 กรุงเก่าค่ายใหญ่ตั้ง (อยู่ที่) สี่กุก ๑ บางไทร ๑
 โพธิ์สามต้น ๑ ปีกุนวันจันทร์ ขึ้นห้าค่ำ เดือน
 แเปดเพลาสองทุ่มเศษกรุงเก่าเสียกับพม่า วัน
 พุธสิบตี ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ เดือน ๕ พม่าฆ่าคน
 เอาเงินทองให้นำชุดเงินทองแล้วฆ่าเสียมือธิกวาร-
 โหร มิได้ให้พม่ามากก็ทำสงครามกับชาว
 กรุงเก่าในปีนั้น พม่าเสียคนประมาณ ๔-๕ พัน^{๘๓}
 ทั้งปวงป่วยไข้เจ็บตาย ชาวกรุงเก่าเสียคน
 ๓๐๐,๐๐๐ เศษ ทั้งไข้เจ็บตาย ฯ จดหมายเหตุ
 กรุงเก่าจบลงเพียงนี้

ANALYSIS OF A RECORD OF AYUTTHAYA, PEGU AND AVA

Pimpun Piboonwungcharearn

A study of history of our nation has rapidly developed. At present experts and researchers in various fields have paid great attention to historical facts. Their studies and examinations undertaken to a great extent have always provided new facts for the Thai history.

The National Library has discovered a record of Ayutthaya, Pegu and Ava in a manuscript written on indigenous black paper. This Thai traditional book with a total of 104 pages is 10 cm. wide and 34.5 cm. long. There are 4 to 5 lines of words written on each page with a slate-pencil or in yellow and white ink. Illustrations painted with water colours are also included. The said book is in poor condition. The name of the person who set down in writing and the time when the record was written still remains unknown. However, in view of the alphabet and the method in writing, it may be presumed that this manuscript was written around B.E.2300-2350 (1757-1807) Contents of the book comprise the following subjects: observation of natural phenomena, namely a rainbow, cloud and fog, stars, the sun, the moon and thunder; superstitious practices of praying for rain, riddance of illness and driving away the water; record of Ayutthaya, Pegu and Ava and the art of fortune telling from reading a junk, an elephant, a horse and numbers.

This record deals with historical accounts of Ayutthaya, Pegu and Ava

by starting in B.E. 2280 (1737) when a powerful king ruled Ava and then switching to Ayutthaya in B.E. 2302 (1759) when the city was attacked by Burmese forces up to the fall of Ayutthaya.

The said record provides information on Ayutthaya and Pegu during the time of war in B.E. 2310 (1767). The war ended with the defeat of Ayutthaya which fell to the Burmese for the second time. The reliability of accounts of events from this record can be checked by means of comparing them with other source materials already revised and published as follows:-

1. Thai Rop Phama.
2. Prachum Phongsawadan Phama Raman.
3. Phraratchaphongsawadan Chabap Phraratchahatthalekha.
4. Phraratchaphongsawadan Krung Sri Ayutthaya Chabap Somdet Phra Phonnarat Wat Phra Chetuphon.
5. Kham Hai Kan Chao Krung Kao, Kham Hai Kan Khun Luang Ha Wat, Phraratchaphongsawadan Krung Kao, Chabap Luang Prasoet Aksonniti.

Comparative studies of these documents have revealed that dates of occurrences and number of soldiers are still in controversy

*Translated by
Nantana Tantivess*

เชิงอรรถ

- ๑ ดูเพิ่มเติมแบบอักษรไทยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๕ จากกองแก้ว วีระประจักษ์, ๓๐๐ ปี ลายสือไทย (กรุงเทพฯ ๒๕๒๖. กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในโอกาสฉลองครบรอบ ๓๐๐ ปี ลายสือไทย ณ อาคารลายสือไทย ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย วันที่ ๑๗-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๖), หน้า ๕๑-๕๒.
- ๒ กองแก้ว วีระประจักษ์, “วิเคราะห์เปรียบเทียบต้นฉบับตัวเขียนวรรณกรรมสุนทรภู่” (รายงานผลการวิจัยทุนอุดหนุนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓.
- ๓ เรื่องเดิม. หน้า ๗.
- ๔ เรื่องเดิม. หน้า ๒๖๕.
- ๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เล่ม ๔ (พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๕) หน้า ๒๔๘.
- ๖ เรื่องเดิม. หน้า ๒๖๙.
- ๗ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา , ๒๕๐๖) , หน้า ๒๑.
- ๘ จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (พ.ศ. ๒๓๐๐-๒๓๔๑) และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพพระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีบุษบาภร ม.จ.ก., ป.จ. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๖) ,หน้า ๖๑-๖๒.
- ๙ เรื่องเดียวกัน.
- ๑๐ จุลศักราช ๑๐๙๙ พ.ศ. ๒๒๘๐ ศักราชคลาดเคลื่อนกับพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาระบุ จ.ศ. ๑๑๐๕ ปีกุนเบญจศก.
- ๑๑ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่าเป็น พระเจ้าอาทิตย์
- ๑๒ ในพงศาวดารเล่มอื่น ๆ และไทยรบพม่า ใช้ชื่อ มังสาอ่อง.
- ๑๓ ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่าว่า แชนมูมีใครรักใคร่มาก เห็นว่ามีบุญจึงจับ

มังสาอ่องฆ่าเสีย แล้วยกแขงมุขึ้นเป็นเจ้าเมืองหงสาวดีแทน แล้วแขงมุก็เป็นขบถไม่ขึ้นกับอังวะเหมือนก่อน ตั้งน้องเป็นพญาอุปราช แขวงมุเป็นเจ้าเมืองหงสาวดีอยู่ ๘ ปี มีบางเล่มว่า ๑๒ ปี.

๑๔ ตะละบัน

๑๕ ชื่อที่ชาวรามัญใช้เรียกมังลองนั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายไว้ในไทยรบพม่าว่า คำว่า ออง ภาษาพม่าแปลว่า ชนะ ไจยะ ก็คือคำว่า ไชยะ ในภาษาบาลีนั่นเอง.

๑๖ ควรจะเหมือนในที่อื่น ๆ คือ มุกไซโป ในไทยรบพม่าแปลว่า บ้านนายพราน.

๑๗ น่าจะเป็นมอระ.

๑๘ น่าจะเป็นมังลอง.

๑๙ กลับไปสร้างเมืองมุกไซโป ให้นามเมืองว่า รัตนสิงค์ (ความจากพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา) มังลองได้ขึ้นเป็นกษัตริย์พม่า ทรงพระนามว่า พระเจ้าอลองพญา.

๒๐ กตูกหฺวุ่น เป็น ยกกระบัตร (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา).

๒๑ ตอถ่อหฺวุ่น เป็น เกียกกาย (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา).

๒๒ ตะละโป เป็น ทัพหลัง (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา).

๒๓ สมิงพัตบะ เป็น กองหน้า.

๒๔ ให้พระยาทละ เป็น แม่ทัพเรือ.

๒๕ มังระ (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา และไทยรบพม่า).

๒๖ ให้สะโคะมหาสิริอุณาผู้เป็นอนุชา ถือพลหนึ่งหมื่นเป็นแม่ทัพเรือ (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา).

๒๗ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ประมาณเดือนหนึ่ง.

๒๘ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ๓ เดือนจึงหักเอาเมืองอย่างกึ่งได้ประชุมพงศาวดาร พม่ารามัญ ระบุศักราชว่า แต่เดือนสิบเอ็ดข้างแรม ในปี ๑๑๑๖ จนถึงเดือนหกแรมห้าค่ำ ในปี ๑๑๑๗ จึงได้เมืองอย่างกึ่ง.

๒๙ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญ ใช้ชื่อ เสรียง พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ใช้ชื่อ เมืองเสียง.

๓๐ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญ ให้รายละเอียดว่า มังระยกทัพไปตีเมืองเสรียง ตั้งแต่เดือน ๗ ข้างแรม ตั้งรบอยู่สิบเอ็ดเดือนจึงได้เมืองเสรียง.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ตั้งรบอยู่สี่เดือนจึงได้เมืองเสียง.

๓๑ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ทางบกเส้น.

๓๒ เป็นสรุปรวมเวลาที่มั่งลอง (พระเจ้าอลองพญา) ทำสงครามกับรามัญ ตั้งแต่ตีเมืองย่างกุ้งเมืองเสียงจนตีหงสาวดีได้ (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา).

๓๓ ความตรงกับพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ปีจอ ฉศกนั้น อสนีบาตลงในเมืองรัตนสิงคในวันเดียวกันถึงสิบหกแห่ง ไหร่ทำนายว่า พระเจ้าอลองพญาจะมีเดชานุภาพมากแผ่ไปในนานาประเทศทั้งปวง.

๓๔ ชื่อเดิมของพระเจ้ากรุงหงสาวดี คนเดียวกับแข่งมูในเชิงอรรถที่ ๑๓.

๓๕ ยังสรุปไม่ได้ว่า ครองราชย์กี่ปี แต่พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ๗ ปี.

๓๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๐๒.

๓๗ กรุงศรีอยุธยา.

๓๘ ไทยรบพม่าว่า พระเจ้าอลองพญาลงมาฉลองพระเกศธาตุที่เมืองย่างกุ้ง ซึ่งสั่งให้ปฏิสังขรณ์ตั้งแต่ตีเมืองได้.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา บอกระยะเวลาตรงกันว่า มาจัดแจงเสบียงอาหาร ต่อเรือรบ เรือลำเลียง.

๓๙ เมื่อตีเมืองทวายได้แล้ว กรมการเมืองตะนาวศรีก็บอกหนังสือข่าวศึกเข้ามากรุงศรีอยุธยาว่าพม่าจะมาตีเมืองมะริดและตะนาวศรีต่อ พระเจ้าเอกทัศจึงตรัสสั่งให้เสนาบดีเกณฑ์กองทัพไปช่วยรบ (ไทยรบพม่า และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา).

๔๐ ตำบลแก่งตุ่ม (ปลายแม่น้ำตะนาวศรี) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา และไทยรบพม่า บอกความตรงกันว่า กองทัพไทยที่พระเจ้าอยู่หัวเกณฑ์ให้ไปช่วยรบ แต่ไปไม่ทันรักษาเมืองมะริดและตะนาวศรี จึงหยุดตั้งทัพที่ตำบลแก่งตุ่มนั้น.

๔๑ ขุนรองปลัดชู กรมการเมืองวิเศษไชยชาญ เป็นผู้รู้วิทยาคมเข้ามาอาสาราชการสงครามได้เป็นผู้ควบคุมกองอาทมาตลงไปตั้งสกัดทางอยู่อ่าวหว้าขาว ขุนรองปลัดชูต่อสู้เป็นสามารถแต่กำลังน้อยถูกพม่าจับไปได้ (ไทยรบพม่า และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา).

๔๒ น่าจะเป็นมังระ.

๔๓ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่าเป็น ๒ คน คือ แมงละ กับแมงช่องซึ่งคุมกองทัพกองเดียวกัน.

๔๔ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ทัพนน้ำล่องมาก่อน ยกมาตีเมืองตะนาวศรี มะริด และตึกองทัพไทยที่แก่งตุ่มได้แล้ว (ตามเชิงอรรถ ที่ ๓๙-๔๑) จึงเดินทางต่อมาทางเมืองกุย เมืองปราณ เมืองชะอำ เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี จนถึงเมืองสุพรรณบุรี โดยไม่มีเมืองใดต่อสู้ได้เลย.

๔๕ ในไทยรบพม่า เรียกว่า ทุ่งนาตาลาน.

๔๖ ไทยรบพม่า และพงศาวดารอื่น ๆ ไม่ได้กล่าวถึง น่าจะเป็นบ้านฝักไ้ จ.อยุธยา ปัจจุบัน.

๔๗ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เรียกว่า ทุ่งบางกุ่ม บ้านกระเดื่อง ไทยรบพม่า ให้รายละเอียดว่า อยู่ทางเหนือของกรุงศรีอยุธยา.

๔๘ ไทยรบพม่า ว่าเป็น เดือน ๕.

๔๙ ทั้งไทยรบพม่า และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่าว่า ทัพนน้ำของพมามาดังอยู่ที่ ค่ายโพธิ์สามต้น หลวงอภัยพิพัฒน์ (ชาวจีน) อาสาออกรบ แต่ยังไม่ทันตั้งมั่นก็ถูกกองทหารพม่าตีแตก เสียก่อน มังระเหินได้ที่จึงยกกองทัพตามต่อเข้ามามาตั้งค่ายมั่นที่เพี้ยด.

๕๐ ไทยรบพม่า และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่าเป็น เดือน ๖ ขึ้น ๒ ค่ำ.

๕๑ ไทยรบพม่า และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ความต้องกันว่า เดือน ๖ ขึ้น ๒ ค่ำ พระเจ้าอลองพญา มาทรงบัญชาการจุดและยิงปืนใหญ่เอง ปืนใหญ่ถูกยอดพระที่นั่งสุริยามรินทร์หัก ทำลายลงและบังเอิญปืนแตกต้องพระกายประจวบหน้าวันรุ่งขึ้นจึงยกทัพกลับแต่ประชุมพงศาวดารพม่าว่า พระเจ้ามังลองเกิดวรรณโรคสำหรับบุรุษจึงให้ส่งทัพกลับ.

๕๒ ชื่อเดิมของจังหวัดตาก.

๕๓ ไทยรบพม่า และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า สิ้นพระชนม์ที่ตำบลเมาะกะโลก แขวงเมืองตาก ระหว่าแดนต่อแดน แต่ประชุมพงศาวดารพม่าว่า ออกทางด่าน (เมืองระแหง) ถึง ตำบลแม่ประะ จึงสิ้นพระชนม์.

๕๔ ที่ถูกควรเป็นมังลอง เพราะมังลองเป็นบุตรชายคนโต.

๕๕ ใจความตรงกับประชุมพงศาวดารพม่าว่าทุกประการ แต่ประชุมพงศาวดารฯ ยังมีรายละเอียด อีกว่า มังลองเกิดเมื่อศักราช ๑๐๗๘ ปีวอก อัฐศก วันศุกร์ เมื่อสิ้นพระชนม์อายุได้ ๔๔ ปี พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา และไทยรบพม่าว่า ครองราชย์ ๘ ปี.

๕๖ ทรงพระนามว่า พระเจ้าบรมมหาธรรมราชา เสวยราชย์ ณ เมืองรัตนสิงค์ เป็นรัชกาลที่ ๒ ใน ราชวงศ์อลองพญา (ไทยรบพม่า).

๕๗ เป็นขบถต่อมังลอง เพราะถือตัวว่ามีฝีมือ.

๕๘ ในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่าความก่อนที่จะปราบแมงละแมงช่องได้ไว้อย่างพิสดาร.

๕๙ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า ทั้งแมงละและแมงช่องถูกปืนที่เข้า เข้าหักล้มลงจึงถูกจับตัวมาได้ แล้วจึงถูกประหารชีวิต.

๖๐ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ให้รายละเอียดว่า ในปีมะเส็ง ตรีกก มองลอกจับได้ตัวสะโตะมหาสุริยอุณา (สะโตอุณา) นำมาเลี้ยงไว้มิได้ประหารชีวิต เพราะคิดว่าเป็นอาร์.

๖๑ ปีมะเส็ง ตรีนิกก.

๖๒ หลานชายของแขมมู (พระเจ้าหงสาดีคนก่อน) ถูกจับได้เมื่อคราวมังลองรบชนะพระเจ้าหงสาวดี แล้วกวาดต้อนผู้คนมาอยู่เมืองรัตนสิงค์ แต่ตะละบันหนีไปได้ มังลอกให้เสนัดห่วนไปเกลี้ยกล่อมมาเลี้ยงไว้ในเมืองมุกไซโป ภายหลังในสมัยมอระ ตะละบันคิดประทุษร้ายแอบจุดไฟในเมืองมุกไซโป มอระจึงประหารชีวิตเสีย.

๖๓ ศักราชตรงกับ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญ แต่พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่าปีมะเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๑๒๔ (พ.ศ. ๒๓๐๕) ไทยรบพม่าว่า พ.ศ. ๒๓๐๔.

๖๔ กำลังพลเท่ากับในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา แต่ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญว่า ๓,๐๐๐.

๖๕ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวชื่อ มังมหานรธา และ อะปะระกามณี ถือพล ๕,๐๐ แต่ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญว่า อะปะระกามณีแต่เพียงคนเดียวถือพล ๗,๐๐๐.

๖๖ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญว่า ๔ เดือน พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า ๔-๕ เดือน.

๖๗ มังมหานรธาคุมเจ้าจันทร์มามอบให้มองลอก แล้วให้อะปะระกามณีอยู่รักษาเมืองเชียงใหม่.

๖๘ มองลอกสิ้นพระชนม์เมื่อศักราช ๑๑๒๕ ปีมะแม เบญจศก ครองราชย์ ๓ ปีเศษ.

๖๙ มอระขึ้นครองราชย์ต่อ ทรงพระนามว่า พระเจ้าศิริสุธรรมมหาราชาธิบดี พระชนมายุ ๒๙ พรรษา แล้วได้ย้ายเมืองมาอยู่ที่เมืองอังวะ.

๗๐ ตะละบัน คนเดียวกับที่กล่าวไว้ในเชิงอรรถที่ ๖๒.

๗๑ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญว่า ศักราช ๑๑๒๖ เดือนสิบสอง อะแซวุ่นกี้ ดิงจาโบ.

๗๒ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญ และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า กระแซ.

๗๓ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาให้รายละเอียดว่า ได้รับกับกระแซ ๓-๔ เดือน ดีหัวเมืองรายทางฟากฝั่งทะเลน้ำจืดฝั่งตะวันออกได้หลายเมือง แต่เมืองหลวงตั้งอยู่ฟากตะวันตกนั้นยังดีไม่

ได้ เพราะขาดเสบียงอาหาร.

๗๔ เมื่อมองระได้เสวยราชสมบัตินั้น พระองค์ได้ให้มาตกแต่งกรุงรัตนบุรีอังวะ แล้วเสด็จจากเมืองรัตนสิงค์ลงมาอยู่ ณ กรุงอังวะ ตามโบราณราชกษัตริย์สืบมา เมื่อศักราช ๑๑๒๗ เดือนหก (ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญ).

๗๕ ความในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา และไทยรบพม่า กล่าวแต่เพียงว่าสั่งให้ยกกองทัพมาปราบแคว้นทางล้านนา แล้วว่าไปตีเมืองทวายบ้าง ในประชุมพงศาวดารพม่ารามัญว่า ให้ยกกองทัพเป็นหลาย ๆ ทางมาตีกรุงศรีอยุธยา แล้วมาค้างเทศกาลฝนอยู่ที่เชียงใหม่ ซึ่งพระเจ้ามังระไม่ได้เสด็จมาด้วย.

๗๖ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญว่า เมคะราไปพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า เมฆราโบ.

๗๗ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญว่า ๑,๐๐๐.

๗๘ ประชุมพงศาวดารพม่ารามัญและพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ว่า พระเจ้ามังระตั้งใจจะเข้าตีกรุงศรีอยุธยา แต่เกิดกบฏที่เมืองทวาย พระเจ้ามังระจึงได้แบ่งกองทัพเป็นสองทาง ให้ยกมาตีเมืองทวายแล้วยกมาตีกรุงศรีอยุธยา อีกกองทัพหนึ่งให้ยกมาทางเหนือเพื่อปราบปรามแคว้นล้านนา (ตามเชิงอรรถที่ ๗๕).

๗๙ ความตรงกับพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาโดยให้รายละเอียดว่า มังมหานรธา ให้ยกทัพหน้ามาถึงเดือน ๗ แต่ไม่ได้บอกรายละเอียดเกี่ยวกับเชื้อชาติของพลทหารที่นำเข้ามา.

๘๐ ไม่ทราบว่ายู่ที่ใด แต่พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่าตั้งค่ายอยู่ ตำบลบ้านลูกแก.

๘๑ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาใช้ ตอกระอม และดงรังหนองขาว.

๘๒ ระยะเวลาตรงกับ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา.

๘๓ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาแยกสี่กุกและบางไทรออกจากกัน โดยมังมหานรธายกทัพใหญ่มาประจบบัทัพหน้า แล้วยกทัพใหญ่มาตั้งค่ายอยู่ตำบลสี่กุก ส่วนกองทัพเรื่อนั้นยกขึ้นมามาตั้งค่ายใหญ่อยู่ตำบลบางไทร.

๘๔ กองทัพของเนเมียวมหาเสนาบดี (ไทยรบพม่า).

๘๕ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาให้รายละเอียดว่า เดือน ๔ ปลายปีระกา สัปตศก ชาวบ้านบางระจันต่อสู้กับพม่า.

๘๖ ชาวบ้านบางระจัน จ.สิงห์บุรี.

๘๗ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า ชาวบ้านบางระจันตั้งกองต่อสู้พม่าตั้งแต่เดือน ๔

ปีระกา สัปตศก จนถึงเดือน ๘ ปีจอ อัฐศก รวมเวลา ๕ เดือน.

๘๘ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า ไทยตายประมาณพันเศษ พม่าตายประมาณสามพันเศษ.

๘๙ เป็นความแทรกสรุปล้วนพลครั้งแรกในกองทัพทั้งหมดที่พระเจ้ามังระจะส่งเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาภายหลังแยกกองทัพเป็นสองฝ่าย เหนือ ,ใต้ ตามความในเชิงอรรถที่ ๘๘ ซึ่งจำนวนพลเท่ากับพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาแต่ประชุมพงศาวดารพม่ารวมพลได้ ๑๖,๐๐๐ คน.

๙๐ ดูเชิงอรรถที่ ๘๗.

๙๑ เป็นความแทรกสรุปรวมเวลาทั้งหมดที่พม่ามาตีกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ศักราช ๑๑๒๗-๑๑๒๙ ซึ่งอาจจะกินเวลา ๒ ปีเศษ ถึง ๓ ปี.

๙๒ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา และไทยรบพม่าว่า วันจันทร์ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีจอ อัฐศก พม่าจึงตีค่ายบางระจันแตก.

๙๓ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า พม่ารบกับชาวบ้านบางระจันอยู่ ๕ เดือน.

๙๔ น่าจะเป็นวันจันทร์ ขึ้นแปดค่ำ เดือนห้า มากกว่า เพราะทั้งพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาและไทยรบพม่าว่า ศักราช ๑๑๒๙ ปีกุน นพศก วันอังคาร ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ ตั้งแต่บ่ายสามโมงจนพลบค่ำ พม่าจุดไฟเผากำแพงเมือง จนสองทุ่ม จุดสัญญาณให้พลพม่าทุกกองเข้าตีกรุงศรีอยุธยาได้ นับเวลาตั้งแต่พม่ามาตั้งล้อมพระนครได้ ๑ ปีกับ ๒ เดือน จึงเสียกรุง.

๙๕ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา และไทยรบพม่าว่า เมื่อได้กรุงแล้ว พม่าพักอยู่ประมาณเก้าวัน สิบวัน เพื่อรวบรวมเสบียงและทรัพย์สินของ โดยเที่ยวไล่จับผู้คน คั้นรีบเอาทรัพย์สินเงินทองสิ่งของทั้งปวง ที่ยกย้ายซ่อนเร้นไว้ พม่าก็เขียนตีบังคับให้บอกที่ซ่อนทรัพย์สิน ตลอดจนเครื่องทองของบูชาตามพระอารามต่าง ๆ และทองคำที่หุ้มพระพุทธรูป พม่าก็เอาไฟสุ่มให้ทองละลายขนย้ายกลับไปเมืองพม่าเป็นจำนวนมากมายมหาศาล จนต้องแบ่งกองทัพเป็นสามกองเพื่อขนย้ายกลับ.

๙๖ จากที่เคยเกณฑ์พลมาครั้งแรก ๒ กอง สองหมื่นห้าพันคน แล้วคงรบได้ชัยชนะจึงเกณฑ์เมืองที่ตกเป็นเชลยมาช่วยทำสงคราม และพระเจ้าอังวะอาจจะส่งพลมาเพิ่มเติมอีกก็เป็นได้.

๙๗ พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาว่า พม่าเสียพลประมาณ ๓-๔ พันคน.

๙๘ ชาวเมืองไทยเสียคนประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ เศษ ทั้งตายด้วยอาวุธและป่วยไข้อดไขตาย.

บรรณานุกรม

- ๑ ก่องแก้ว วีระประจักษ์ “วิเคราะห์เปรียบเทียบต้นฉบับตัวเขียนวรรณกรรมสุนทรภู่” รายงานผลการวิจัยทุนอุดหนุน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๙.
- ๒ . ๗๐๐ ปี ลายสือไทย (อักษรวิทยาไทย ฉบับย่อ) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๖ (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในโอกาสครบรอบ ๗๐๐ ปี ลายสือไทย ณ อาคารลายสือไทย ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย วันที่ ๑๗-๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๖).
- ๓ คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด, พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ พิมพ์ครั้งที่ ๒ นครหลวง กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๕.
- ๔ จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (พ.ศ. ๒๓๐๐-๒๓๔๑) และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพพระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีบุษบากร ม.จ.ก.,ป.จ. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๖.
- ๕ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ไทยรบพม่า พิมพ์ครั้งที่ ๔ พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๕.
- ๖ พระราชพงศาวดาร ฉบับราชหัตถเลขา พิมพ์ครั้งที่ ๗ กรุงเทพฯ:คลังวิทยา, ๒๕๑๖.
- ๗ “ตำราฤกษ์บน” หอสมุดแห่งชาติ หนังสือสมุดไทยดำ อักษรไทย ภาษาไทย เส้นรงค์ (ดินสอขาว, หรดาล, เส้นขาว,สีฝุ่น) ม.ป.ป. เลขที่ ๘. ๑๑๔ หน้า.
- ๘ นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เล่ม ๔. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา ,๒๕๐๕.
- ๙ ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๑ พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๖.
- ๑๐ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระนพรัตน์ วัดพระเชตุพนฯ. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๔.